

Yn dod i wrandawriad llys?

Ambell beth y dylech ei wybod -

Gwrandawiadau llys yn yr Uchel Lys a'r Llysoedd Sirol

Os mai cwmni cyfyngedig ydych chi, fe gewch eich trin fel unigolyn a chael rhywun i'ch cynrychioli mewn gwrandawriad neu dreial, sef:

- unrhyw un o'ch dewis, os yw'r achos yn y trac hawliadau bychain.
- rhywun sy'n gweithio i chi, os yw'r cwmni neu'r gorfforaeth yn awdurdodi hynny, a bod y llys yn rhoi ei ganiatâd, os yw eich achos yn y trac cyflym neu'r drefn amldrac.

Beth alla'i wneud os ydw i am ofyn cwestiwn am fy achos?

Fe allwch chi:

- alw heibio i swyddfa'r llys rhwng 10am a 4pm (4.30pm yn y Llysoedd Barn Brenhinol) unrhyw ddiwrnod yn ystod yr wythnos a siarad ag aelod o staff y llys;
- ffonio'r llys unrhyw ddiwrnod yn ystod yr wythnos;
- ysgrifennu at y llys, neu
- os yw'n fater brys, anfon ffacs i'r llys.

Ond dylech **bob tro ddweud rhif eich hawliad** wrth y llys a dyddiad eich gwrandawriad os ydych chi wedi cael gwybod hynny.

Cofiwch all staff y llys ddim rhoi cyngor cyfreithiol i chi nac ateb cwestiynau fel:

- ydw i'n mynd i ennill fy achos?
- pa dystiolaeth y bydd ei hangen arna'i?

Dylech gael cyngor cyfreithiol gan dwrnai, canolfan gyfraith neu asiantaeth cynghori.

Gall staff y llys ddweud wrthyh am ffurflenni a threfn y llys.

Pa help arall sydd ar gael?

Os nad ydych chi am fod yn yr un lle â'r bobl eraill sy'n rhan o'ch achos wrth i chi ddisgwyl am y gwrandawriad, er enghraifft, cysylltwch â Swyddog Gwasanaeth Cwsmeriaid y llys cyn gynted ag y clywch chi beth yw dyddiad eich achos.

Os oes gennych anabledd sy'n golygu bod mynd i'r llys neu gyfathrebu'n anodd, efallai y gall y Swyddog Gwasanaeth Cwsmeriaid eich helpu. Os na all Swyddog Gwasanaeth Cwsmeriaid y llys eich helpu, fe allwch gysylltu â'r Llinell Gymorth Anabledd ar 0800 358 3506 rhwng 9am a 5pm o ddydd Llun i ddydd Gwener. Gallwch ffonio'r rhif hwn am ddim. Os ydych chi'n fyddar neu'n drwm eich clyw, gallwch ddefnyddio'r gwasanaeth Minicom ar 0191 478 1476.

Fydd angen i fy nhystion ddod i'r gwrandawriad?

Bydd, os mai gwrandawriad terfynol yw hwn a bod y barnwr wedi dweud y cân nhw roi eu tystiolaeth ar lafar.

Does dim angen i dystion ddod i wrandawriad os yw'r llys:

- yn penderfynu beth mae'n rhaid ei wneud i baratoi eich achos am wrandawriad terfynol (er enghraifft 'cynhadledd rheoli achos', 'gwrandawriad dyrannu neu restru', adolygiad cyn-treial neu wrandawriad 'rhagarweiniol' neu wrandawriad 'penderfynu', neu
- yn ystyried unrhyw gais arall yr ydych chi neu'r parti arall wedi'i wneud (cais 'yng nghwrs achos') oni bai fod hyn mewn gwrandawriad terfynol.

Os nad ydych chi'n siwr pa fath o wrandawriad yw eich gwrandawriad chi, holwch staff y llys.

Mae **taflen wybodaeth i dystion** ar gael gan swyddfa unrhyw lys sirol. Bydd darllen y daflen eich hun, cyn i chi ei rhoi i'ch tyst, o fudd i chi.

Beth alla'i wneud os bydd tyst yn anfodlon dod i wrandawriad?

Fe allwch godi gwŷs tyst drwy lenwi Ffurflen N20 sydd ar gael am ddim gan swyddfa unrhyw lys. Rhaid i chi godi gwŷs tyst o leiaf **7 niwrnod** cyn dyddiad y gwrandawriad. Rhaid iddo gyrraedd y tyst (cael ei 'gyflwyno') o leiaf **4 diwrnod** cyn y gwrandawriad. Nid oes ffi yn daladwy. Gall staff y llys ddweud wrthyfaint yw hyn. Mae taflen ffioedd ar gael gan unrhyw lys sirol.

Pan fyddwch chi'n codi gwŷs tyst, bydd rhaid i chi dalu eu costau teithio'r tyst **i'r** llys ac **oddi yno** a hefyd, rhaid i chi dalu iawndal iddynt am yr amser mae wedi'i golli wrth ddod i'r llys.

Bydd y daflen i dystion yn rhoi mwy o wybodaeth i chi am gostau tystion.

Beth ddylwn i wneud i baratoi ar gyfer y gwrandawriad terfynol?

Gwnewch yn siwr eich bod chi a'ch tystion, os oes gennych rai, yn gwybod beth yw dyddiad ac amser y gwrandawriad, ymhle mae'r llys, a sut i gyrraedd yno. Mae gan bob llys ei daflen wybodaeth ei hun sy'n dweud wrthyh ymhle mae'r llys a pha gyfleusterau sydd yno.

Os mai'r gwrandawriad yw'r gwrandawriad terfynol, cofiwch wneud yn siwr eich bod wedi gwneud popeth mae'r llys wedi dweud wrthyh am ei wneud i baratoi eich achos.

Yn benodol, dylech wneud yn siwr eich bod wedi anfon y dogfennau roeddech chi i fod i'w hanfon i'r llys.

Gwnewch yn siwr bod yr holl ddogfennau ('tystiolaeth') rydych am eu defnyddio yn y gwrandawriad yn barod. Bydd yn help os ydyn nhw gennych chi yn y drefn rydych chi am eu defnyddio, a bod copïau gennych i'w rhoi i'r barnwr.

Gwnewch nodyn o beth rydych chi am ei ddweud er mwyn i chi gyfeirio ato. Bydd hyn yn help i sicrhau nad ydych chi'n anghofio dim byd.

Os byddwch chi a'r parti arall yn cytuno i **setlo eich anghydfod** unrhyw bryd cyn dyddiad y gwrandawriad, rhaid i chi **roi gwybod i'r llys ar unwaith**. Ysgrifennwch at y llys ac at y parti arall yn cadarnhau bod yr anghydfod wedi'i setlo. Rhowch rif yr hawliad a dyddiad unrhyw wrandawriad. Os na fyddwch chi'n dweud wrth y llys bod eich anghydfod wedi'i setlo, efallai y bydd rhaid i chi dalu costau'r parti arall.

Beth ddylwn i wneud ar ddiwrnod y gwrandawriad?

Dewch yno mewn da bryd ar gyfer eich gwrandawriad. Bydd adeilad y llys ar agor ychydig cyn gwrandawriad cynta'r diwrnod, sydd fel arfer am 10.00am.

Wnaiff eich gwrandawriad ddim dechrau cyn yr amser a roddwyd i chi. Byddwn ni'n gwneud pob ymdrech i gadw at yr amser hwnnw, ond nid yw hyn bob amser yn bosibl ac efallai y bydd rhaid i chi aros.

Gwnewch yn siwr eich bod wedi paratoi ar gyfer y posibilrwydd o orfod aros yn hirach na'r disgwyl pan fyddwch chi'n gwneud unrhyw drefniadau ar gyfer gofalu am blant ac yn y blaen.

Ar ôl i chi gyrraedd, ewch at y derbynnydd neu at dywysydd y llys. Gwneir nodyn i ddweud eich bod wedi cyrraedd a bydd rhywun yn dweud wrthyh ymhle i aros. Bydd derbynnydd y llys fel arfer yn dweud wrthyh pryd fydd eich gwrandawriad yn dechrau. Gwrandewch yn ofalus i glywed eich enw'n cael ei alw.

Os bydd rhaid i chi adael yr ardal aros, dywedwch wrth y tywysydd neu rywun arall sy'n rhan o'ch achos er mwyn i rywun allu cael gafael arnoch.

Ymhle y cynhelir fy gwrandawriad?

Mae'n bosibl y cynhelir y gwrandawriad naill ai yn ystafell y llys neu ystafell y barnwr. Mae offer yn rhai o'r ystafelloedd hyn i gofnodi'r dystiolaeth sy'n cael ei rhoi.

Mae gwrandawiadau weithiau'n 'gyhoeddus' ac weithiau'n 'breifat'.

- caniateir i aelodau'r cyhoedd fod yn bresennol mewn gwrandawriad cyhoeddus, os oes digon o le.
- dim ond y bobl sy'n rhan o'r achos (a elwir yn bartion), eu tystion a'u twrneiod sy'n cael bod yn bresennol mewn gwrandawriad preifat.

Y barnwr sy'n penderfynu ai gwrandawriad cyhoeddus ynteu wrandawriad preifat sydd i fod ond fel arfer gwrandawiadau preifat a gynhelir mewn achosion meddiannu neu achosion sy'n ymwneud â materion ariannol unigolyn neu â lles plentyn.

Gan amlaf, fe welwch restr o'r achosion sydd i'w gwrando'r diwrnod hwnnw, wrth ymyl yr ardal aros. Bydd y rhestr hon yn dweud wrthyhych ai achos cyhoeddus ynteu achos preifat yw eich achos chi. Dylai'r rhestr hefyd ddweud wrthyhych ai'r Uchel Lys, Barnwr Cylchdaith neu Farnwr Rhanbarth fydd yn delio â'ch achos a beth yw ei enw/henw.

Beth ddylwn i alw'r barnwr?

Gelwir Barnwr Uchel Lys yn "F'Arglwydd" neu "F'Arglwyddes".

Gelwir Barnwr Cylchdaith yn 'Eich Anrhydedd'.

A gelwir Barnwr Rhanbarth yn 'Syr' neu 'Fadam'.

Os nad ydych chi'n siwr pa fath o farnwr fydd yn gwrando'ch achos, holwch aelod o staff y llys.

Beth sy'n digwydd yn ystod y gwrandawriad?

Fel arfer, bydd y barnwr am glywed gyntaf gan y person sydd wedi cychwyn yr achos, neu wedi gwneud y cais, ac yna gan y person sy'n ei wrthwynebu.

Gan ddibynnu ar y math o achos, mae'n bosibl y bydd y person sydd wedi'i ddechrau'n cael ei alw'n 'hawlydd', yn 'ddeisebydd' neu'n 'geisydd', a'r person sy'n ei wrthwynebu yn 'ddiffynnydd' neu'n 'atebydd'.

Bydd gweld rhywun yn rhoi dystiolaeth yn helpu'r barnwr i benderfynu a yw'r person hwnnw'n dweud y gwir ai peidio.

Fel arfer, gofynnir i chi (ac unrhyw dystion) dyngu llw bod yr hyn sy'n cael ei ddweud neu'n cael ei ddefnyddio'n dystiolaeth i brofi eich achos yn wir. Tyngir llw ar y llyfr sanctaidd priodol. Os ydych chi'n gwrthwynebu tyngu llw, gallwch addo dweud y gwir (gelwir hyn yn 'gadarnhau'). Bydd yn help os dywedwch chi wrth y tywysydd eich bod yn dymuno cadarnhau neu dyngu llw ar lyfr sanctaidd penodol **cyn** i chi fynd i mewn i'r gwrandawriad.

Pan fyddwch chi'n rhoi tystiolaeth, **rhaidd i chi gael caniatâd y barnwr cyn cyfeirio at unrhyw nodiadau rydych chi wedi'u gwneud, oni bai bod eich hawliad yn cael ei wrando dan y drefn hawliadau bychain.**

Rhoddir cyfle i bob person, neu i'w twrnai, siarad a gofyn cwestiynau i'r person arall (ac unrhyw dystion). Gelwir hyn yn 'groesholi'. Mae'n bosibl hefyd y bydd y barnwr yn gofyn ychydig o gwestiynau i chi.

Weithiau bydd bargyfreithiwr yn hytrach na thwrnai'n gofyn cwestiynau i chi. Mewn llys, bydd bargyfreithiwr yn gwisgo wig a gŵn.

Os byddwch chi'n gofyn cwestiynau, cofiwch beidio â gofyn mwy nag un cwestiwn ar y tro. Peidiwch byth â thorri ar draws y barnwr nac unrhyw dyst arall.

Mae'n bosibl y byddwch chi'n ei chael hi'n help cadw nodyn o beth mae'r person arall a'u dystion yn ei ddweud, a hefyd o benderfyniad y barnwr a'r rheswm dros hynny.

Ga'i fynd â rhywun i'r gwrandawriad gyda mi?

Cewch fynd â rhywun gyda chi i gadw cwmni i chi tra'ch bod yn aros yn y llys. Dau beth sy'n penderfynu a gaiff y person hwnnw fynd i mewn i'r gwrandawriad ai peidio:

- ymhle y cynhelir gwrandawriad, a
- y math o wrandawriad.

Os gwrandawrir yr achos yn y llys a bod y gwrandawriad yn un cyhoeddus, bydd y person sydd gyda chi'n cael eistedd gyda chi yn yr ystafell llys. **Ond chân nhw ddim siarad â'r barnwr ar eich rhan.**

Os gwrandawrir yr achos yn ystafell y barnwr a bod y gwrandawriad yn un preifat, fel arfer bydd unrhyw un sy'n dod gyda chi'n gorfod aros y tu allan. Ond, os yw'r gwrandawriad yn un cyhoeddus, caiff unrhyw un sy'n dod gyda chi eistedd i mewn yn y gwrandawriad ar yr amod bod digon o le. Fel arfer bydd hysbysiad y tu allan i ystafell y barnwr neu yn ystafell y llys, yn dweud wrthyh ai gwrandawriad cyhoeddus neu wrandawriad preifat ydyw.

Pryd fydd y barnwr yn penderfynu?

Fel arfer, bydd y barnwr yn dweud wrthyh beth yw ei benderfyniad ar ôl i'r holl dystiolaeth gael ei rhoi. Anfonir copi ysgrifenedig o'r penderfyniad ('gorchymyn') atoch ar ôl y gwrandawriad. Chaiff y rhesymau dros y penderfyniad mo'u rhestru yn y gorchymyn. Mae'n bosibl y bydd y barnwr yn dweud wrthyh am wneud rhywbeth, er enghraifft, talu arian i'r parti arall neu ddechrau paratoi eich tystiolaeth ar gyfer treial, fel rhan o'r penderfyniad. Peidiwch â disgwyl i'r gorchymyn ysgrifenedig eich cyrraedd. Dilynwch y cyfarwyddiadau'n syth pan ddywedir wrthyh am wneud.

Os oes angen mwy o amser ar y barnwr i benderfynu, anfonir hysbysiad atoch yn eich hysbysu ynghylch yr amser, y dyddiad a'r lle y rhoddir y penderfyniad. Gelwir hyn yn 'ohirio'r penderfyniad'.

Ga'i wrthwynebu gorchymyn y barnwr?

Os ydych chi'n anghytuno â gorchymyn y barnwr, mae'n bosibl y gallwch chi 'apelio' yn ei erbyn. Mae hyn yn golygu y bydd barnwr uwch yn edrych ar eich achos ac yn penderfynu a oedd y penderfyniad gwreiddiol yn gywir ai peidio.

Os ydych chi am apelio **rhaid i chi weithredu'n gyflym**. Rhaid apelio o fewn amser penodol caeth ac mae hynny'n dechrau ar y diwrnod y bydd y barnwr yn gwneud ei benderfyniad, neu'n fuan wedyn. Bydd yr amser sydd gennych yn dibynnu ar ba fath o orchymyn rydych chi'n apelio yn ei erbyn. Bydd staff y llys yn gallu dweud hynny wrthy. Hefyd, mae bosibl y bydd rhaid i chi dalu ffi.

Peidiwch â chymryd y cam hwn heb gael cyngor gan dwrnai neu asiantaeth cyngori.

Os byddwch chi'n colli'ch apêl, mae'n debyg y bydd rhaid i chi dalu costau'r parti arall.

Rhaid bod gennych resymau iawn ('seiliau') dros apelio. Bydd y nodiadau a wnaethoch chi yn y gwrandawriad yn helpu'r bobl sy'n eich cyngori i benderfynu a oes gennych chi seiliau dros apelio ai peidio.